

שדרות בארזים

קהילה לומדת

פרשת חקת - אמונה תמימה

ומבאר המדרש את דבריו (זוטא, קהלת, ז, כג):
 "ר' יצחק פתח כל זה נסיתי בחכמה, אמר שלמה לא הנחתי חכמה בעולם שלא
 עמדתני עליה, וכיון שהגעתי לפרשת פרה אדומה, אמרתי אחכמה והיא רחוקה
 ממני".

אין סוד או טעם שנעלם משלמה המלך, את כל סודות התורה הוא
 הצליח לגלות חוץ מטעמה של מצוות פרה אדומה, כעת אנו מבינים
 מדוע מצווה זו הפכה להיות הדוגמה לחוקי התורה, כלומר למצוות
 שאין אנו משיגים את טעמם.

בנוסף לכך יש כאן עניין נוסף שראוי לשים אליו לב, שלמה המלך
 ברוב קדושתו וחכמתו הצליח להבין את כל טעמי התורה, אף של
 המצוות החוקתיות, אלו שנראה על פניו שאין להם טעם, אך ישנם
 מצווה אחת שהיא מצוות 'פרה אדומה', שהקב"ה מנע מן אנוש
 להגיע אליה בשכל אנושי, אפילו אם הוא ברמת הקדושה הגבוהה
 ביותר. מדוע? עומד על כך הכלי היקר בתחילת פרשתנו:

"ומה שנאמר בפרשת ואתחנן (דברים ד ו) כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני
 העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה, וכאן משמע אדרבה שמונין על
 החוקים. תשובה לדבר כי יש חוקים שיכול השכל האנושי להשיג טעמם זולת
 שטעמם נסתר מכלל ההמון ונגלה הוא ליחידי שרידי הדור, ופרה זו טעמה
 נסתר מכל אדם שהרי שלמה ע"ה השיג הכל חוץ מן הפרה שאמר עליה והיא
 רחוקה ממני (קהלת ז כג) לפיכך האומות ששומעים חק הפרה לבד ודאי מונין
 עליה, ולהלן נאמר את כל החוקים האלה כי השומעים כל החוקים בכלל ויש
 בהם חוקים שיש בהם טעם נגלה אזי המה יעידון יגידון גם על חק הנעלם כי יש
 בו סוד ויתלו החסרון בקוצר דעת המשיג".

הכלי יקר מקשה: מצד אחד כתוב בפרשת ואתחנן שהגויים מהללים
 אותנו על המצוות שקיבלנו, ומצד שני כתוב שהם מצערים אותנו על
 מצוות פרה אדומה.

התשובה לכך היא: שלכל המצוות יש טעם שבן אנוש מסוגל להבין
 בין אם זה טעם נגלה, או טעם נסתר הידוע רק ליחידי סגולה, חוץ
 מפרה אדומה שהקב"ה העלים את טעמה אפילו משלמה המלך ולכן
 הגויים מצערים אותנו דווקא על מצווה זו.

ואנו יכולים להשיב על כך, שכל המצוות כולם שניתן למצוא להם
 טעם מעידות על מצוות פרה אדומה שגם לה יש טעם נשגב, וזה שאין
 אנו יכולים להשיג אותו הוא מפני שיש בנו חסרון ולא במצווה עצמה
 חס ושלום.

ג. זאת חוקת התורה אשר ציוה ה'!

למרות שהקב"ה בחר דווקא להעלים את טעמה של מצוות פרה
 אדומה בלבד, ולא של שום מצווה אחרת, מכל מקום פותחת הפרשה
 במילים "זאת חוקת התורה", על כך מקשה האור החיים הקדוש
 בהמשך דבריו:

"זאת חוקת התורה. צריך לדעת למה כינה למצווה זו שם כללות
 התורה, שהיה לו לומר זאת חקה וגו' או זאת חקת הטומאה או חקת
 הטהרה כדרך אומרו (שמות יב) זאת חקת הפסח...?"

אם מדובר רק על מצוות פרה אדומה שטעמה נעלם אף מעיני
 החכמים, אם כך היה צריך להיכתב 'זאת חוקת הפרה', או אולי 'זאת
 חוקת הטומאה והטהרה', ולא 'זאת חוקת התורה'?

שאלה נוספת המתעוררת כאן היא תוספת המילים שיש בפסוק ב'
 בתחילת הפרשה:

[א] וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ב) זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה'
 לְאֹמֶר, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיהָ פָּרָה אֲדָמָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם

בפשטות יכלה התורה להסתפק ולכתוב: 'וידבר ה' אל משה ואל אהרן
 לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה', אם כך המילים
 'זאת חוקת התורה אשר ציוה ה' לאמר', לכאורה נראות כמיותרות!
 האור החיים הקדוש בהמשך דבריו מתרץ את שתי הקושיות:

"ובדרך רמז ירצה באומרו חקת התורה שאם יקיימו מצווה זו הגם היותה חוקה
 בלא טעם מעלה עליהם הכתוב כאלו קיימו התורה אשר צוה ה' לאמר, כי קיום
 המצווה בלא טעם יגיד הצדקת האמונה והסכמת הנפש לקיים כל מצוות הבורא

הדור הקודם הצטיין באמונה תמימה ופשטה ללא התחכמויות, הדור
 ההוא קיימו את מצוות התורה אף שלא תמיד הבינו את טעמי
 המצוות, האם יש בכך מעלה? או שמא ראוי להבין כל מצווה שאנו
 מקיימים עוד לפני עשייתה?

א. סוגי המצוות שבתורה

תרו"ג מצוות נתן הקב"ה לעם ישראל, ניתן לחלק את המצוות
 לשלושה סוגים על פי רמת ההבנה האנושית שלנו, מצוות הגיוניות,
 מצוות שלא היינו חושבים עליהם לבד, אחר שטעמם מפורש בתורה
 אנו מבינים אותם, ומצוות שאין אנו יודעים כלל וכלל את טעמם.

האור החיים הקדוש בתחילת הפרשה, מבאר את שתי הקבוצות
 הראשונות: "מצוות התורה הם שכליות ושמעיות, שהשכל מחייבם
 כגון כבוד אב ואם גניבה גזילה אונאה רציחה וכדומה, שמעיות, שבת כי בו
 שבת הבורא, יום טוב על הנס שנעשה לנו בהם, עבודה זרה שלא לעבוד זולת
 אלהינו כי הוא המוציא אותנו וגו' וכדומה לזה, וזה הוא טעם הנגלה".

מצוות שכליות הינן מצוות שהשכל מחייבם כלומר גם אם הם לא היו
 ניתנות היה ראוי לקיימם, בדרך כלל מדובר במצוות מוסריות
 וחברתיות, ואכן אנו רואים שגם הגויים נוהגים במוסריות מסוימת
 ומחייבים את עצמם במצוות הללו.

מצוות שמעיות הינן מצוות שלולא ציוויו של הקב"ה לא היינו חושבים
 עליהם כלל. ממשיך ומבאר האור החיים:

"ואין לך מצווה ומצווה שאין בה עוד סודות נעלמים הנגלים למשה, ולאדם ראוי
 המשיג לקנות קנין התורה במ"ח דברים השנויים במשנת חסידים (אבות פ"ז)
 שאז מגילין לו רזי התורה שגילה ה' למשה בסיני, ומשה גם כן גילה לישראל בני
 דורו סודות הנסתרים וטעמי המצוות ויסוד כל דבר".

לכל מצווה יש סיבה וטעם, ישנן מצוות כגון המצוות השכליות
 שטעמם ברור ומובן, כגון מצוות גניבה או רציחה וכדו', וישנן מצוות
 שמעיות, שטעמם כתוב בתורה וגם הוא ברור ומובן, כגון מצוות
 השבת או ימים טובים, ובכל מקרה גם אם הטעם ברור לנו צריך לזכור
 שרק הטעם הנגלה, ולכל מצווה ומצווה ישנם טעמים נסתרים שהיו
 ידועים למשה וכן לאנשים מיוחדים שהגיעו לרמת קניין התורה

הסוג השלישי של המצוות הוא החוקים כלומר מצוות שעל פי הבנתנו
 אין להם טעם כלל, כגון שעטנז, בשר וחלב וכדו'.

הדוגמה הנפוצה ביותר לסוג זה של המצוות, היא מצוות 'פרה
 אדומה' שבה עוסקת פרשתנו בתחילתה:

[א] וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ב) זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה'
 לְאֹמֶר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיהָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם
 אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל...

כך מבאר זאת רש"י:

"זאת חקת התורה - לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה
 המצווה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני ואין לך
 רשות להרהר אחריה".

הגוי מסוגל לקבל על עצמו מצוות שכליות, אך אינו מוכן לקבל
 שישנם ציוויים ששכל אנושי אינו מסוגל להבין, ולכן הגויים היו
 מצערים את עם ישראל על מצוות פרה אדומה, ולא רק הם אלא גם
 יצר הרע מכניס סוג של פקפוק בלב היהודי מדוע עליו לקיים מצווה
 זו שאין בה טעם כלל, לכן הקדימה התורה ואמרה שזוהי 'חוקה',
 כלומר אכן זו מצווה שאין בה טעם, אלא רק גזירה אלוקית ורק יהודי
 מסוגל לקבל על עצמו מצוות כאלו אף שאין לו רשות להבין את
 טעמם כלל.

ב. האם יש טעם למצוות פרה אדומה?

לא נראה סביר שהקב"ה ייתן מצווה לעם ישראל שאין לה סיבה כלל,
 יותר מסתבר לומר שאכן יש למצווה זו טעם, אך הוא נשגב מבינתנו.
 על פי תובנה זו ניתן להבין מדוע שלמה המלך ניסה לברר את טעמה
 של מצוות פרה אדומה כפי שהוא בעצמו מתאר בספר קהלת (ז, כג):
 "כִּלְזֶה נִסִּיתִי בְּחִכְמָה אֲמַרְתִּי אֲחַבְּמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי".

וזה לך האות, ואולי כי לטעם זה רצה ה' שתתמסר להם המצוה בדרך חקה...
וידבר ה' אל משה לאמר לישראל פירוש ומה הוא המאמר שצוה לו לומר להם,
זאת חקת התורה פירוש מצוה זו היא חקת התורה בן צוה ה' לאמר לכם, וכאילו
אמר הכתוב אשר צוה ה' לאמר לכם הוא זאת חקת התורה, ומתוך הדברים
אתה למד שנאמר למשה דברים מוטעמים במצוה זו אלא שמה שצוה עליו
לאמר הוא חוקה, ובזה לא יתבעוהו ישראל לומר להם טעם הדבר כיון שה' צוה
עליו לומר הדבר בחוקה".

הקב"ה גילה למשה רבנו את טעמה של מצוות פרה אדומה, אך ציווה
עליו "זאת חוקתך...", כלומר אומר הקב"ה למשה, למרות שגיליתי לך
את הטעם, מצווה אני עליך שלא לגלותו, ולא רק זה אלא שאני
אעלים אותו גם מעיני החכמים, והסיבה לכך היא, שאני רוצה שעם
ישראל יקיימו את מצוות התורה בגלל שהם מאמינים לי, גם אם אין
למצוות טעם וסיבה, ולכן נאמר "זאת חוקת התורה" ולא "וזאת חוקת
הפרה", לומר לך שמצוות פרה אדומה שטעמה נעלם ואנו מקיימים
אותה רק בגלל שאנו מאמינים בקב"ה, מעידה על כל התורה כולה
שאנו מקיימים אותה לא בגלל שאנו מבינים את טעם המצוות, אלא
בגלל שאנו מאמינים בקב"ה.

כעת מובן מדוע הוסיף הקב"ה את המילים הנראות כמיותרות, וכן
מדוע נאמר "זאת חוקת התורה" ולא 'חוקת הפרה'.

מתוך תובנה זו מבאר בעל בית הלוי (כי תשא, לא, יג) מהי הדרך
הנכונה בלימוד התורה ובקיום המצוות:

"...בתחילה צריך האדם לקיים כל התורה והמצוה באמונה בכל
הפרטים בלא התבוננות בטעמים, רק כפי מה שיוורה רבותיו וזקניו...
שאם ימתין מלקיים עד אשר יבין הטעמים הרי לא יקיים לעולם.

וגם כשהאדם יושב ללמוד צריך לחזק לבו באמונה להאמין כל מה שכתוב בה
בלא נטיית שום דבר אחר שכלו לומר שמועה זו נאה או לא נאה, וגם אם
לפעמים ידמה בדעתו להקשות על ההקשים שבגמרא והיאך דרשה זו
מהפסוק הזה ולפי שכלו ידמה דלא כחז"ל, ועל כל זה צריך לחזק לבו באמונה
כי ישרים דרכי התורה ומה שאין הדבר מתקבל בלבו ושכלו אין החסרון אלא
בו...ואח"כ הרשות בידו להתבונן בעמקי הדברים ובסודותיהן הן בטעמי מצוות
העשייה והן בדרך הלימוד להבין, ומי"מ גם אחר ההתבוננות צריך שוב לחזור
לאמונה פשוטה שהרי לא יוכל להשיג כל עומק הדברים עד תכליתם...".

בתחילה צריך האדם לקיים את כל המצוות על פרטיהם מתוך אמונה
פשוטה ללא התבוננות בטעמי המצוות, רק לאחר מכן יכול הוא
לחקור בטעמי המצווה וסודותיה, וגם לאחר מכן ידע שהוא לא הגיע
עד תכלית הבנת המצווה, ולכן צריך לחזור שוב לאמונה הפשוטה
בכדי לקיים את המצווה באופן מוחלט.

כנ"ל גם לגבי לימוד התורה לעיתים כאשר אדם לומד גמרא, קשה לו
להבין כיצד הגיעו חז"ל לתובנה מסוימת בגמרא, גם כאן צריך הוא
לקבל את הדברים באמונה פשוטה, ולתלות את חוסר ההבנה בדעתו
ולא בדעתם של חז"ל, ורק לאחר מכן להעמיק בדברים.

ד. "זאת הנחלים ארנון"

האמונה הפשוטה שמכוחה אנו מקיימים את המצוות באה לידי ביטוי
גם במציאות היומית שלנו, פעמים רבות אין אנו יודעים כיצד הקב"ה
פועל במציאות בכדי 'לסדר לנו את העניינים', ולנו בכלל אין מושג
מה קרה כאן. דוגמה לכך ניתן ללמוד מאחד האירועים המופיעה
בסוף פרשתנו (פרק כ'):

"[ו] וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֵבֶת: (יא) וַיִּסְעוּ מֵאֵבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הַעֲבָרִים בְּמִדְבַּר
אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִזְבֵּחַ מִמְזֶרֶח הַשָּׁמֶשׁ: (יב) מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרַד: (יג) מִשָּׁם
נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֲרֶזוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר הַיַּצָּן מִגִּבְלֵי הָאֲמֹרִי כִּי אֲרֶזוֹן גִּבּוֹל מִזְאֵב בֵּין
מִזְאֵב וּבֵין הָאֲמֹרִי: (יד) עַל פֶּן יֵאמֶר בְּסֵפֶר מִלְחַמַּת ה' אֶת זֶהָב בְּסוּפָה וְאֶת
הַנְּחָלִים אֲרֶזוֹן: (טו) וְאֶשְׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַר וְנִשְׁעַן לְגִבּוֹל מִזְאֵב: (טז)
וּמִשָּׁם בָּאָה הַבָּאָר אֲשֶׁר אָמַר ה' לְמֹשֶׁה אֲסֹף אֶת הָעָם וְאֶתְנָה לָהֶם מַיִם:
(יז) אֲזַ יִשְׁיֵר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֵי בָּאָר עַנּוּ לָהֶם...".

לאחר היעלמותה של באר מרים בעקבות מותה של מרים אחות משה,
הקב"ה מצווה על משה לדבר אל הסלע ובמקום זאת משה מכה את
הסלע ובכל זאת יוצאים מים רבים, (עסקנו בכך באריכות בספרון
תורת חיים על ספר במדבר).

הפסוקים שהבאנו לעיל מדברים על הבאר החדשה שליוותה את עם
ישראל במדבר, ננסה להבין מה אומרים לנו הפסוקים, מפסוק י' ועד
פסוק יג', התורה מתארת את המשך המסעות של עם ישראל במדבר.
בפסוק יד' ישנו תיאור של ספר הנקרא "ספר מלחמות ה'", מהו אותו
ספר? מבאר האבן עזרא (שם):

"בספר מלחמות ד' - ספר היה בפני עצמו, ושם כתוב מלחמות ד' בעבור יראיו.
ויתכן שהיה מימות אברהם, כי ספרים רבים אבדו, ואינם נמצאים אצלנו, כדברי
נתן ועדו דברי הימים למלכי ישראל, ושירות שלמה ומשליו".

ספר זה מתאר את מלחמות עם ישראל מימות אברהם אבינו, ספר זה

היה קיים ואבד מאיתנו, כך או כך יוצא שהפסוקים הבאים מדברים על
מלחמה הקשורה לעם ישראל, אם כך ננסה להבין מה אומרים
הפסוקים הבאים.

פסוק טו' מדבר על 'אשד הנחלים', פירוש המילה אשד היא 'שפך'
(רש"י שם) כלומר מקום שבו הנחלים נשפכים, המקום הזה נקרא
ארנון (המופיע בסוף פסוק י"ד), אך בפסוק ט"ו מתואר דבר נוסף
הנחלים נטו ונשענו - "וְאֶשְׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַר וְנִשְׁעַן
לְגִבּוֹל מִזְאֵב", בפסוק טז' כתוב - "וּמִשָּׁם בָּאָה הַבָּר", כלומר שפך הנחלים
הגיע עד הבאר החדשה, ובפסוק יז' כתוב שעם ישראל ראה את הבאר
ושר לה שירה.

מה הולך כאן? מבאר זאת רש"י (בשם הגמרא במסכת ברכות נד.):

"זאת הנחלים ארנון - כשם שמספרים בני ים סוף, כך יש לספר בני נחלי
ארנון, שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם הנסים?"

ואשד הנחלים - ...שפך הנחלים שנשפך שם דם אמוריים שהיו נחבאים שם,
לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה, אדם עומד
על ההר מזה ומדבר עם חבריו בהר מזה, והדרך עובר תוך הנחל. אמרו אמוריים
כשינסו ישראל לתוך הנחל לעבור, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם
ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות. והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב ובהר
של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ, כיון
שבאו ישראל לעבור נדעזעו ההר של ארץ ישראל, כשפחה היוצאת להקביל
פני גבירתה, ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים
והרגום. וזהו אשר נטה לשבת ער, שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב
ונדבק בו, וזהו שנשען לגבול מואב".

במקום הנקרא ארנון היו שני הרים קרובים אחד לשני ונחל עובר
למרגלותיהם ועם ישראל היו אמורים לעבור דרך הנחל, באו
האמוריים והתחבאו במערות שבצידי ההר, ותכננו שכאשר עם ישראל
יעבור בנחל למטה, הם ירגמו אותם באבנים, הקב"ה עשה נס, ולפני
שעם ישראל הגיע לשם, שני ההרים התקרבו זה לזה ומחצו את
האויבים, ולכן היתה נטייה והשענות של ההרים אחד כלפי השני,
ובעקבות כך הטיה של נחלי ארנון. ממשיך רש"י ומבאר:

"ומשם בארה - משם בא האשד אל הבאר. כיצד, אמר הקב"ה מי מודיע לבני
הנסים הללו... לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל
והעלתה משם דם ההרגום וזרועות ואיברים ומוליכתן סביב המחנה וישראל,
ראו ואמרו שירה"

כאשר עם ישראל עבר שם, הוא בעצם עבר על ההרים הדבוקים זה
לזה, ובכלל לא ידע מהנס העצום שנעשה לו, מה עשה הקב"ה, לאחר
שהם עברו, ההרים חזרו למקומם והבאר ירדה לנחל והתחברה איתו
והתחילה להעלות את כל מה שנשאר מההרגום, ראו זאת עם ישראל
ואמרו שירה לפני הקב"ה.

כך יצא שעם ישראל כלל לא ידע על הנס האדיר ועל המלחמה
שנמנעה ממנו, האירוע הזה ממחיש כמה ניסים קורים לעם ישראל
כפרט וכאומה בכל יום, ולנו אין מושג כלל, אלא אנו הולכים באמונה
תמימה, וממשיכים להתפלל "על ניסין שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך
הטובים שבכל עת ערב ובוקר וצהריים..."

צריכים אנו ללמוד מהדור הקודם לקיים את מצוות התורה באמונה
תמימה ופשוטה ומתוך כך יכולים אנו לחקור ולהבין לעומק את
התורה ומצוותיה יכולת זו תעמוד לנו גם בעיתות משבר במציאות
המורכבת שבה אנו נמצאים.
שבת שלום, יניב

הצטרפו לקבוצות התוכן
של שדרות בארזים:
052-8064345 - בהודעה

השיעור השבועי
מידי חמישי | 20:15
בביה"כ 'מסילת ישרים'
ובשידור חי בערוץ היוטיוב של המכון

נשים גברים

להרגיע תינוק בוכה

מסופר על האדמו"ר הזקן, בעל ה'תניא', שישב ולמד בחדרו. לפתע
שמע את נכדו התינוק בוכה בעריסתו. סגר האדמו"ר את הגמרא,
ניגש לחדרו של התינוק והרגיעו. לאחר מכן הלך האדמו"ר לחדר
הסמוך, ומצא שם את בנו, אביו של התינוק, האדמו"ר האמצעי,
כשהוא יושב שקוע בלימודו. האדמו"ר הזקן תמה על בנו: מדוע לא
קמת להרגיע את בנך הבוכה? הבן הניח את הריים את מבטו, וענה
לאביו: הייתי כל כך שקוע בלימוד, שלא שמעתי כלל את קול הבכי.
העיר לו האדמו"ר הזקן: אם אדם עסוק בלימוד תורה ואיננו שומע
קול של תינוק יהודי בוכה - הרי שמהו פגום בלימוד זה.